

# Křesťanská sociální etika, Jabok 2008

## 12. GLOBÁLNÍ SOCIÁLNÍ SPRAVEDLNOST

### Globální sociální situace

- Kdyby byli obyvatelé světa soustředěni do vesnice o tisíce obyvatelích, pak:
  - Polovina z nich by žila v chudobě
  - 700 by bylo barevných a 300 bílých
  - 60 lidí by vlastnilo polovinu veškerého majetku, 940 lidí druhou polovinu
- Narůstají sociální rozdíly jak mezi rozvinutými a rozvojovými zeměmi, tak také uvnitř jednotlivých zemí. Se vzrůstajícím ekonomickým bohatstvím vzrůstá také relativní chudoba.
- Z přibližně 190 států světa se asi 130 počítá mezi státy rozvojové:
  - Nachází se v jižní části planety Země
  - Žije v nich 85% obyvatelstva
  - Využívají ¼ světové produkce
  - V posledních 60 letech se v nich odehrávají téměř všechny války
  - Dochází v nich k mnoha sociálním konfliktům
  - Stále se zvětšuje jejich dluh vůči rozvinutým státům (1960: 18 miliard dolarů, 1996: 2 bilióny dolarů, tj. 115krát víc)
- Odpovědnost za tento stav leží na obou stranách
- Sociální dokumenty církve (PP, GS II-5,2, SRS) nedávají shrnující analýzu problematiky rozvojových zemí – reflexe církve zde potřebuje doplnění.

### Zadlužení rozvojových zemí

- Už více než čtvrt století představuje dluhová krize jeden z nejpálčivějších problémů s nímž se potýkají málo rozvinuté země, ale i některé středně silné ekonomiky.
- Nesplacitelné dluhy znemožňují nejen ekonomický rozvoj, ale zároveň omezují přístup obyvatel ke vzdělání a uspokojení základních životních potřeb.
- Nedostatečné příjmy nejzadluženějších a nejchudších zemí stačí sotva na splácení úroků a nezbyvá dostatek prostředků na zdravotnictví a boj s pandemiemi, jakými je HIV/AIDS, malárie, tuberkulóza a malomocenství.
- Dluhová krize je také jednou z hlavních příčin toho, že denně umírá na sto tisíc lidí hladem a podvýživou.
- Již déle než dvacet let mezinárodní finanční instituce, OSN a vlády věřitelských zemí přicházejí s řešeními, která jsou, jak se vždy znovu ukazuje, neúčinná. Právě v případech, kdy dlužnické země přesně plnily všechny uložené podmínky, s pojené s restrukturalizací nebo odpuštěním části dluhu, se často dostaly znovu do stejných nebo i horších potíží.

### Vnější příčiny zadlužení rozvojových zemí I.

- **Kolonialismus:** asi 1500-1950, Evropané využívali přírodních zdrojů kolonizovaných národů, které jim zároveň sloužily jako odbytiště jejich zboží. Po 2. svět. válce dosáhla většina kolonií nezávislosti, moci se ujaly převážně prodemokratické režimy. Některé země mohly profitovat z bohatých přírodních zdrojů, jiné se orientovaly především na zemědělství, ve většině docházelo k industrializaci a budování infrastruktury. Rychle narůstal počet škol všech typů, zvýšila se gramotnost, zlepšily se životní podmínky i stav lidských práv.
- **Ropný šok:** v letech 1972-1979 stoupla cena ropy 26x (z 1,5 dolaru na 40 dolarů za barel) – důsledek egyptsko-izraelské války a blízkovýchodního konfliktu (arabské země vyvážející ropu uvalily ropné

embargo na všechny země podporující Izrael). Rozvinuté země se s tím vyrovnaly, ale rozvojové si vytvořily dluh, který od té doby vzhledem k úrokům stále roste a stává se neřešitelným.

- **Zvýšení úrokové míry:** Po nástupu R. Reagana do Bílého domu zahájily USA masivní zbrojní program na přípravu zničení „Říše zla“ - SSSR a jeho spojenců. K tomu účelu potřebovaly obrovské půjčky, což znamenalo zdražení úvěrů na světovém trhu - úroky vzrostly až na 20%. Znamenalo to nejen ztíženou dostupnost dalších úvěrů, ale také zdražení již existujících dluhů. To byl pro rozvojové země definitivní pád do dluhové spirály směřující ke dnu.

## Vnější příčiny zadlužení rozvojových zemí II.

- **Snížení ceny surovin:** bylo důsledkem slabého hospodářského růstu průmyslových zemí na zač. 80. let, znamenalo snížení příjmů rozvojových zemí a tím další narůstání dluhů. Kdo získává převážnou část svých exportních prostředků z prodeje např. bavlny, kávy, čaje nebo mědi, není schopen přejít během několika málo let na nové výrobky. Zvláště když ještě nemá splacené dluhy za vybudování průmyslu, který se ukázal jako ztrátový.
- **Zhoršení směnného poměru zboží:** hodnota zboží vyvážенého z rozvojových zemí se snižuje, hodnota zboží vyvážенého z průmyslových zemí se zvyšuje (např. 1 traktor měl dříve hodnotu zhruba jedné tuny zemědělských produktů, dnes dvou)
- **Protekcionismus:** ochrana vlastního trhu před zahraniční konkurencí pomocí vysokých dovozních cel a subvence bohatých států vlastní zemědělské výrobě. Proto jsou domácí zemědělské produkty levné a rozvojové státy musí své produkty nabízet ještě levněji, aby se uplatnily na trhu.

## Vnitřní příčiny zadlužení rozvojových zemí

- **Chyby hospodářské politiky:** nízké výkupní ceny agrárních produktů, nespravedlivý či neúčinný daňový systém, důsledek: nemožnost rozvoje střední třídy.
- **Použití zahraničních úvěrů:** velké projekty v zemědělství i v průmyslu, výhodné pro investory z bohatých zemí, ale podporující vlastní zadlužení.
- **Korupce a chování elit:** nejsou vytvořeny demokratické struktury a moc je v rukou diktátorů; „kleptokracie“: třída, která díky korupci hromadí majetek doma i v cizině, často podporovaná bohatými státy.
- **Únik kapitálu:** bohatí ukládají kapitál v cizině, protože je tam bezpečnější, zároveň tím ale snižují rozvojový potenciál vlastní země.
- **Nadměrné výdaje na zbrojení:** některé státy až 1/3 státního rozpočtu; důvody:
  - Bývalé kolonie potřebují posílit pocit vlastní hodnoty
  - Nutnost pacifikovat napětí mezi kmeny v hraničních oblastech často uměle vytvořených států (zvl. v Africe)
  - V době studené války vyzbrojovaly USA a SSSR své spojence ve třetím světě
  - Ochrana vládnoucí vrstvy před vnitřním nepřítelem
- **Únik mozků:** vzdělání odborníci odcházejí do bohatého světa, protože se tam mohou lépe uplatnit a více vydělat.

## Důsledky dluhové krize – na Jihu

- **1) Tlak na export:** Pro splácení vysokých splátek věřitelům jsou třeba devizy, které lze získat jen exportem. Dlužnická země musí tedy podporovat svůj exportní sektor. To se děje na úkor hospodářství, zaměřeného na lokální, domácí potřeby, v některých zemích dochází dokonce k deindustrializaci.
- **2) Odbourávání sociálních role státu:** Řada předlužených zemí vydává víc peněz na splácení dluhů než na vzdělání a zdravotnictví. Veřejné služby, jako jsou zásobení vodou a elektřinou, jsou privatizovány a jsou dostupné už jen pro bohaté.
- **3) Peníze určené na rozvojovou pomoc musí být ve stále větší míře používány na umořování dluhů.** Africké země na jih od Sahary vydávají už víc než polovinu bilaterálních úvěrů na dluhovou službu.
- **4) Nezaměstnanost:** Vysoké výdaje na splácení dluhů nutí dlužnické země k úsporám ve veřejných rozpočtech. Snižováním počtu pracovníků ve veřejných službách, škrtáním podpor pro drobné podnikání a privatizací státních podniků roste nezaměstnanost.
- **5) Odrazování investorů:** Země není schopna investovat do infrastruktury. Spolu s hrozícím domácím zvýšením daní a rostoucími úroky to odrazuje domácí i zahraniční soukromé investory.

- **6) Únik kapitálu:** Únik kapitálu je podporován nedostatkem důvěry v hospodářskou stabilitu vysoce zadlužených zemí.
- **7) Ničení životního prostředí:** Proexportní tlak nutí zadlužené země stále více rabovat jejich přírodní zdroje. Důsledkem je například kácení deštných pralesů pro těžbu tropického dřeva, pěstování potravin na export a nově stále více i energetických plodin.

## Důsledky dluhové krize – na Severu

- **1) Životní prostředí:** Ničení životního prostředí v zemích Jihu má dopady na celou planetu, jeho důsledkem jsou vedl dalších příčin mj. klimatické změny.
- **2) Produkce drog:** Zbídačování obyvatel, kteří ztrácejí možnost užít se tradičním způsobem, vede v mnoha zemích rozšiřování osevních ploch pro pěstování drog (např. v „osvobozeném“ Afganistanu). Zdravotní dopady jejich zneužívání stejně jako šíření organizovaného zločinu postihují především bohaté země.
- **3) Ztráta odbytí:** Zhroucení celých národních hospodářství v rozvojových zemích vede k úbytku odbytí i pro firmy z rozvinutých zemí.
- **4) Ozbrojené konflikty:** Zbídačování způsobuje nárůst občanských válek a válek mezi státy nebo dalších forem ozbrojených konfliktů. Humanitární krize odčerpávají prostředky na rozvojovou spolupráci a rostou potřeba mezinárodní vojenských intervencí.
- **5) Migrace:** Celosvětově stoupá počet uprchlíků, kteří se snaží uniknout před bezvýchodnou situací ve svých domovech. To sebou nese potřebu dalších humanitárních intervencí. V zemích, kam se uprchlíci přesouvají, narůstá xenofobie a násilí.

## Cesty k řešení dluhové krize

- **Mezinárodní veřejnost, OSN, církve a humanitární a rozvojové organizace opakovaně volají po radikální redukci dluhů nejchudších zemí.**
- **Za tímto účelem byla v roce 1997 založena největší mezinárodní kampaň Jubilee/Milostivé léto, která požadovala oddlužení nejchudších zemí do roku 2000 a vytvoření mezinárodních pravidel pro řešení mezinárodních dluhů.**
- **Petici na podporu těchto požadavků podepsalo 22 milionů lidí a podpořili ji i generální tajemník OSN, Světová rada církví a papež.**
- **Přestože se doposud nepodařilo problém vyřešit, přece došlo ke značnému posunu, dluhová krize je stálou součástí politických debat na světové úrovni, v omezené míře dochází k oddlužování a neudržitelnost současného stavu je stále zřejmější.**
- **Pokud má být dosaženo pokroku v boji proti chudobě je třeba přikročit k řadě změn ve světové politice a ekonomice. Radikální oddlužení s odpovídajícími změnami ve vztazích mezi dlužníky a věřiteli je přitom zvláště nezbytné.**

## Hodnoty, na nichž má být založeno mezinárodní společenství

- Mezinárodní společenství musí vycházet z ústředního postavení lidské osoby a jeho uspořádání musí účinně směřovat k univerzálnímu společnému dobru.
- Mezinárodní soužití se zakládá na týchž hodnotách, jaké musí charakterizovat soužití mezi lidskými bytostmi: pravda, spravedlnost, solidarita a svoboda (KSNC 433).
- Vytvoření takového společenství nebude možné, dokud budou existovat státní ideologie, které tyto hodnoty neuznávají (materialismus, rasismus, nacionalismus, náboženská nesnášenlivost apod.).
- Mezinárodní vztahy musí být regulovány právem, které všechny zúčastněné státy přijmou jako závazné. Mezinárodní společenství se pak stává právní komunitou, která se zakládá na suverenitě každého členského státu bez vazeb poddanosti, které by popíraly nebo omezovaly jeho nezávislost (KSNC 434).
- Existence práva závazného pro více států (příp. pro všechny státy) předpokládá shodu o základních hodnotách a etických principech. V současné době kulturní a náboženské plurality je velmi náročné této shody dosáhnout (jeden z pokusů: světový étos).

## Nástroje změny

- Regulace mezinárodního obchodu, aby nediskriminoval produkty pocházející z chudých zemí
- Podpora ochrany lidských práv i v méně rozvinutých oblastech
- Rozvoj občanské společnosti tak, aby byly podporovány kulturní a etnické menšiny
- Regulace mezinárodního finančního systému tak, aby vycházel z reálné ekonomiky a sloužil jí
- Snížení vnější zadluženosti rozvojových států
- Podpora všech stupňů a všech forem vzdělání v rozvojových zemích

## OSN a její podpora ze strany církve

- Katolická církev považuje za nutné ustanovit „celosvětovou, všemi uznávanou veřejnou autoritu, která by měla účinnou moc zajišťovat všem bezpečnost, spravedlnost a respektování práv“ (GS 82).
- V současné době tuto úlohu plní Organizace spojených národů (zal. 1945), která je proto církví podporována.
- Veřejná moc světového společenství však nemá omezovat pravomoci jednotlivých vlád, ale naopak má usilovat o to, aby na celém světě vznikly takové podmínky, v nichž by veřejné autority i jednotlivci mohli s větší jistotou uskutečňovat své poslání, plnit své povinnosti a užívat svých práv (Pacem in terris, 141).

## Právní osoba Svatého stolce

- Svatý stolec (Apoštolský stolec) má plnou mezinárodní subjektivitu jakožto suverénní autorita, která realizuje vlastní právní působnost.
  - Vnitřní suverenita uvnitř církve, která je organizačně jednotná a nezávislá
  - Vnější suverenita uznávaná v rámci mezinárodního společenství
- Diplomatická služba Svatého stolce je nástroj, který působí ve prospěch svobody církve, ale také ve věci obrany a rozvoje lidské důstojnosti, a zasazuje se ve prospěch společenského uspořádání, které se zakládá na hodnotách spravedlnosti, pravdy, svobody a lásky (KSNC 444, 445).
- Mezinárodní aktivity Svatého stolce:
  - Aktivní i pasivní právo na diplomatické zastupování
  - Jednání se státními autoritami o situaci církve v daném státě
  - Účast v mezivládních organizacích, zejména těch, které jsou zřízeny pod záštitou OSN
  - Zprostředkování v případě konfliktů

### Požadavky k zakončení semestru

- Znalostní test, pondělí 26.5. v 10.15
- *Hodnocení: 60 – 51 b. prospěl/a, 50 – 31 b. nutno doplnit při ústním pohovoru, 30 a méně b. neprospěl/a*
- Termín opravného testu:
- Termíny ústních zkoušek (IS): vypsáno dnes, zapisovat se až po testu.